

Ұлт зиялыларының қазақ съездерін шақырып, өткізудегі мақсаты – дербес тәуелсіздікке жету болатын. Осы жолда олар жеке бастарын құрбандыққа шалды. Өздерінің озық ойларымен өзгелерден биік тұрған ұлт зиялылары қазақ съездерін шақыру арқылы, бұратана деп кемсіте қарағандарға тойтарыс беріп, қазақтың рухы жоғары халық екендігін таныта білді. Ұлттық мүддеден туындаған өзекті мәселелерді енгізіп, соған сәйкес ортақ тұжырымдарға келген әр түрлі деңгейдегі қазақ съездерін өткізу ұлттың тұтастығы мен бірлігі болған кезде ғана мүмкін екендігін таныта білді. Ұлттық мүддеден туындаған өзекті мәселелерді енгізіп, соған сәйкес ортақ тұжырымдарға келген әр түрлі деңгейдегі қазақ съездерін өткізу ұлттың тұтастығымен бірлігі болған кезде ғана мүмкін екендігін дәлелдеді. Қазақ съездерінде көтерілген халық тілегі бүгінгі саяси тәуелсіздігіміз еді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Нұрпейісов К. Алаш һәм алашорда. Алматы, 1995, 28 б.
2. Қойгелдиев М. Қазақ демократиялық интеллигенциясының 1905-1917 ж. қоғамдық-саяси қызметі. Докторлық диссерт. Авторефераты. А, 1994, 196.
3. «Қазақ» Алматы Қазақ энциклопедиясы, 1998, 31 б.
4. Нұрпейісов К. Алаш һәм алашорда. Алматы, 1995, 54 б.
5. Джумалиева Л.Т., Бүкілресейлік Құрылтай жиналысы қарсаңы: Алаш партиясын құру қажеттігі //КМТЖИУ «Хабаршысы» 2009, № 1. 159 б.
6. Қойгелдиев М. Тұтас Түркістан идеясы және М. Шоқайұлы. Алматы, 1997, 37 б.
7. Құл Мұхамед М. Алаш ардагері Ж.Ақбаевтың саяси-құқылық көзқарастары. Алматы, 1996, 65 б.
8. Сүлейменов Ж. Біз келмей келген ұйым. «Жас алаш туралы бірер сөз. Ақиқат. 1996, 65 б.
9. Елкеев Б. Қазақстанда Совет өкіметінің орнауы кезіндегі саяси-идеялық күрес тарихынан кандидаттық қолжазба. Ташкент, 1974, 9 б.
10. Махаева А. Қазақтың тұңғыш саяси партиясы тарихының беймәлім беттерінен// Ақиқат. 1998, № 9. 81 б.

XX ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ОЯНУ ЖӘНЕ САЯСИ КӨШБАСШЫЛЫҚ

Мельдебай Л.М., МО-22-1к тобының студенті

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті Қазақстан Республикасы,
Қарағанды қ.

Ғылыми жетекші – Кенжеғали Ж.М

meldebaylaura@icloud.com

XX ғасырдың басы – қазақ ұлты үшін тарихи және әлеуметтік-саяси тұрғыдан күрделі әрі маңызды кезең болды. Бұл дәуір қазақ халқының ұлттық сана-сезімінің оянуы, ұлттық құқықтарын талап етуге деген ұмтылысы мен саяси белсенділіктің артуы кезеңі ретінде ерекшеленеді. Ұлттық оянудың негізінде бірнеше тарихи, әлеуметтік және мәдени факторлар жатты. Ресей империясының отарлық саясаты қазақ даласындағы жер мәселесін ушықтырып, білім беру мен басқару ісінде жергілікті халықты шеттетті. Осыған қарсы бағытталған қоғамдық қозғалыстар мен ұлттық сананың күшеюі байқалды.

- Баспа ісінің дамуы: 1905 жылдан кейін цензура әлсіреп, «Серке» (1907), «Айқап» (1911–1915), «Қазақ» (1913–1918) газеттері мен журналдары жарық көрді. Олар ұлттық сананы оятуда маңызды рөл атқарды [1]

- Білімнің таралуы: Орыс-қазақ мектептері мен жәдиттік бағыттағы оқу орындары арқылы жаңа буын зиялылар қалыптасты

- Жәдидшілдік қозғалысы: Бүкіл түркі әлеміндегі бұл қозғалыс қазақ қоғамына да ықпал етті. Жәдидшілдер дәстүрлі діни оқуды жаңғыртып, заманауи білім мен ғылымды насихаттады [1]

Ресей империясының отарлық саясаты қазақ қоғамының өмір салтына, экономикасына, мәдениеті мен дәстүрлеріне қатты әсер етті. Дәстүрлі көшпелі мал шаруашылығына негізделген қазақ қоғамы үлкен өзгерістерге ұшырап, экономикалық дағдарыс пен әлеуметтік шиеленістің өршуіне ұласты. Осы қиыншылықтар кезінде қазақ зиялылары жаңа идеялармен танысып, ұлттық мәдениетті, тіл мен дінді сақтап қалу, халықтың білім деңгейін көтеру жолында күрес жүргізді. Әсіресе, Әлихан Бөкейхан, Ахмет Байтұрсынұлы, Міржақып Дулатов және басқа да қоғам қайраткерлері қазақтың саяси және рухани көтерілуіне үлкен үлес қосты. Олар қазақ ұлтының ұлттық бірлігі мен дербестігін қалпына келтіру үшін саяси ұйымдар құрып, халықты ағарту мен саяси күреске шақырды.

XX ғ. басындағы ең маңызды саяси ұйымдардың бірі - «Алаш» партиясы болды. Қазақстандағы ұлттық ояну Ресей империясындағы революциялық қозғалыстармен тығыз байланыста дамыды. 1905 жылғы Ресей революциясының әсері қазақ жерінде де сезіліп, халық арасында саяси белсенділік артты. Бұл кезеңде қазақ зиялылары патша үкіметінің отарлық саясатына қарсы ашық талаптар қойып, ұлттық құқықтарды қорғау бағытындағы алғашқы нақты қадамдар жасалды. «Алаш» партиясының бағдарламасы мен қызметі қазақ халқының саяси санасын арттырып, ұлттық бірлік пен өз мүддесін қорғау жолындағы күреске түрткі болды. Сонымен қатар, қазақтың ұлттық мәдениеті мен тілін сақтау бағытындағы ағарту жұмыстары да ұлттық оянудың маңызды құрамдас бөлігі болды. Ахмет Байтұрсынұлы қазақ тілінің грамматикасын реформалап, жаңа жазу жүйесін енгізуге ұмтылып, халық арасында білім мен мәдениетті таратуға күш салды. Міржақып Дулатов пен Мағжан Жұмабаев сияқты ақын-жазушылар ұлттық рухтың көтерілуіне өз үлестерін қосты. Халықтың саяси белсенділігі артып, ұлттық қозғалыс кең етек алды. Бұл қозғалыстың ең басты мақсаты – қазақ халқының жерін, тілін, мәдениетін, ұлттық құндылықтарын қорғау, саяси құқықтарын кеңейту және ұлттық автономияны алу болды. Дегенмен, 1917-1920 жылдардағы азаматтық соғыс пен большевиктердің билікке келуі «Алаш» қозғалысының толық жүзеге асуына кедергі жасады. Соған қарамастан, XX ғасырдың басындағы ұлттық ояну қазақ халқының тәуелсіздікке ұмтылысының бастауы болды. Бұл кезең қазақ ұлтының өзін-өзі анықтауы мен ұлттық мемлекет құру идеясының негізін қалады. Алаш қозғалысы – қазақ халқының саяси тарихындағы алғашқы ұлт-азаттық қозғалыс. Оның негізгі қайраткерлері – Ә. Бөкейхан, А. Байтұрсынұлы, М. Дулатов және т.б. 1917 жылғы Ақпан төңкерісінен кейін олар «Алаш» партиясын құрды және қазақ жерінде автономиялық билік орнатуға талпынды. Алаш партиясының бағдарламасы 1917 жылдың соңында жарық көріп, онда ұлттық автономия, теңдік, демократия, зайырлы білім, жер мәселесі секілді өзекті тақырыптар қамтылды [2]

- Алашорда үкіметі 1917 жылдың желтоқсанында Орынборда өткен II Жалпықазақ съезінде жарияланды. Бұл - қазақ мемлекеттілігін жаңғыртуға бағытталған алғашқы саяси қадам болды.

- Ұлт үшін күрес: Алаш зиялылары әскери қақтығыстан гөрі саяси-құқықтық жолмен күресуді таңдады. Олар Думаға депутат болып сайланып, ресми мекемелерге петициялар жолдады.

XX ғасырдың басында қазақ қоғамының әлеуметтік-экономикалық құрылымы күрт өзгерді. Ресей империясы қазақ жеріндегі отарлық саясатын күшейтіп, жерлердің шетелдіктер мен орыс помещиктеріне берілуіне жол ашты. Бұл қазақтардың көшпелі мал шаруашылығына қажетті жайылымдардың тарылуына және ауыл шаруашылығының әлсіреуіне әкелді. Қазақ шаруалары жерсіздікке ұшырап, күнкөрісі нашарлады. Сонымен бірге, салық жүктемесі көбейіп, ауылдық халықтың тұрмыс-тіршілігі қиындады. Осы өзгерістерге байланысты қазақ қоғамында әлеуметтік шиеленіс пайда болды. Бай-манаптар мен билер патша үкіметінің өкілдері ретінде халықты қысымға алды. Бірақ жалпы халықтың көбі – шаруалар мен қарапайым малшылар – ауыр тұрмысқа тап болды. Бұл жағдай қазақ

қоғамында ұлтшылдық сезімнің нығаюына себепкер болды. 1905 жылғы Ресейдегі алғашқы революция қазақ жерінде де саяси белсенділіктің өсуіне ықпал етті. Бұл оқиғадан кейін қазақ зиялылары қазақ халқының саяси құқықтары мен ұлттық мүдделерін қорғау үшін алғашқы саяси ұйымдарды құра бастады. Революциялық толқулар қазақ қоғамындағы отарлыққа қарсы рухты көтерді. 1917 жылғы Ақпан революциясы патша үкіметін құлатты, бұл қазақтарға өз саяси ұйымдарын еркін құруға мүмкіндік берді. Сол жылы құрылған «Алаш» партиясы қазақ ұлтының ұлттық автономиясы үшін күрес бастады. Дегенмен, Қазан революциясынан кейін большевиктер билікке келіп, ұлттық қозғалысқа қарсы саясат жүргізді.

XX ғасырдың басында қазақ зиялылары ұлттық оянудың қозғаушы күшіне айналды. Әлихан Бөкейхан – қазақ халқының саяси көшбасшысы ретінде ұлттық құқықтарды қорғау жолында күресті. Ол қазақ автономиясын алуға және ұлттық мүдделерді қорғауға бағытталған бағдарламалар әзірледі. Ахмет Байтұрсынұлы қазақ тілінің дамуына зор үлес қосты [1,226]. Ол қазақ грамматикасын жетілдіріп, тілдің ғылыми негізін қалауға күш жұмсады. Міржақып Дулатов пен Мағжан Жұмабаев қазақ әдебиеті мен мәдениетінің дамуына үлес қосып, ұлт рухын оятты. 1917 жылы құрылған «Алаш» партиясы қазақ ұлтының саяси мүддесін қорғаудағы алғашқы ірі ұйым болды [1,276.]. Партияның басты мақсаты – қазақтардың ұлттық автономиясын алу, жер мәселесін шешу, білім мен мәдениетті дамыту болды. «Алаш» партиясы саяси бағдарламасын жариялап, қазақ жерінің біртұтастығын қорғап, патша үкіметінің отарлық саясатына қарсы тұруды көздеді. «Алаш» қозғалысы қазақ халқының саяси белсенділігін арттырып, ұлттық сана-сезімді оятуда маңызды рөл атқарды. Бірақ большевиктік режимнің күшеюі партияның қызметін шектеді, 1920 жылдары «Алаш» мүшелерінің көпшілігі тұтқындалды немесе қуғынға ұшырады. Ұлттық ояну кезеңінде қазақ тілін сақтау және дамытуға ерекше мән берілді. Ахмет Байтұрсынұлының бастамасымен қазақ жазуы реформаланып, жаңа әліпби енгізілді. Бұл қазақ халқының білім алуына және мәдениетінің дамуына жағдай жасады. Қазақ тілінің дамуы ұлттың рухани өмірінің негізі ретінде қаралды. Қазақ әдебиеті мен өнері де ұлттық оянумен бірге дамыды. Міржақып Дулатов, Мағжан Жұмабаев сынды акын-жазушылар өз шығармаларында ұлттық азаттық, патриоттық тақырыптарды көтеріп, халықты оятуға тырысты. Ұлттық ояну қазақ қоғамында әлеуметтік-экономикалық және саяси өзгерістерге жол ашты. Бұл қозғалыс қазақтардың саяси құқықтары үшін күрестің бастауы болды. Қазақ зиялылары ұлттық мәдениетті сақтау мен дамытуға бағытталған жобаларды іске асырып, халықтың білім деңгейін көтерді. Ұлттық қозғалыстың идеялары қазақ халқының тәуелсіздікке ұмтылысын арттырып, кейінгі кезеңдерде Қазақстандағы ұлттық мемлекет құру жолындағы іргетасқа айналды.

Ұлттық ояну дәуірі мен сол кезеңдегі саяси көшбасшылық қазіргі Қазақстанның рухани негізін қалыптастырды деп сеніммен айтуға болады. Өткен ғасырдың басында басталған бұл қозғалыс – бүгінгі тәуелсіз мемлекеттің іргетасын қалаған тарихи құбылыс. Алаш зиялылары мен өзге де көшбасшылардың ел болашағына деген жанкешті еңбегі ұлттың санасында терең із қалдырды. Бүгінде Қазақстан демократиялық қоғам орнату, ұлттық бірегейлікті сақтау, білім мен ғылымды дамыту бағытында тұрақты қадамдар жасауда. Бұл тұрғыда XX ғасыр басындағы зиялылардың идеялары мен мұраттары әлі де өзекті. Олар сол дәуірде-ақ ұлттық мемлекеттің қандай болуы керектігін айқындап, білімге, мәдениетке, әділдікке негізделген қоғам құруды армандады [2,45-476.]. Бүгінгі Тәуелсіз Қазақстан – сол армандардың заңды жалғасы. Мысалы, Алаш қайраткерлері ұсынған ұлттық мектеп жүйесі, ана тілінде білім беру, тарих пен мәдениетті оқыту мәселелері – қазіргі білім беру саласындағы өзекті реформалармен үндес. Сондай-ақ олар көтерген жер, тіл, дін, теңдік мәселелері әлі күнге дейін қоғамдық санада маңызды орын алып отыр. Бұл – ұлттық ояну дәуірінің тек өткенімен ғана шектелмейтін, болашақпен тығыз байланыстағы құбылыс екенін көрсетеді. Ұрпақтың тарихи санасы, өз тамыры мен мәдениетіне деген құрметі – елдің болашағы үшін маңызды фактор. Сол себепті ұлттық ояну дәуірін терең зерттеу, сол кезеңдегі тұлғалардың өмір жолынан үлгі алу – жас буынды тәрбиелеуде, мемлекетіміздің

одан әрі дамуына негіз бола алады. XX ғасыр басындағы ұлттық ояну мен саяси көшбасшылық – Қазақстанның мемлекеттік, саяси және рухани дамуына тікелей әсер еткен тарихи бетбұрыс. Бұл құбылыс – ұлт ретінде сақталып қалудың, бірігудің, даму мен өркендеуге деген ұмтылыстың көрінісі. Олардың қалдырған рухани-идеялық мұрасы – қазіргі қоғам үшін таусылмас қазына. Бұл қозғалыстың ең үлкен жетістігі – ұлт ретінде бір мақсат төңірегінде топтаса білуі болды. Алаш зиялылары түрлі әлеуметтік топтарды біріктіріп, елдің болашағы үшін қызмет етуге ұмтылды. Олар құрған ұйымдар мен жариялаған бағдарламалар қазақ халқының тәуелсіздік жолындағы алғашқы саяси қадамдарының негізін қалады. Алашорда үкіметі – мемлекеттілікті қалпына келтіру жолындағы тәжірибелік бастама еді, ол сол уақыттағы жағдайға сай күрделі міндеттерді шешуге тырысты. Ұлттық ояну кезеңі сондай-ақ бүгінгі Қазақстан үшін де үлкен маңызға ие. Бұл тарихи тәжірибе – мемлекетті басқарудағы сабақ, ұлттық бірлікті сақтау жолындағы үлгі. Қазіргі Қазақстанда ұлт көшбасшыларының идеялары мен еңбектері ел дамуының рухани негізіне айналуы тиіс. Алаш қайраткерлерінің ұстанымдары – әділдік, демократия, білім мен ғылымды дамыту – қазіргі заманның басты қағидаттарымен үйлеседі. Осы себепті, XX ғасыр басындағы ұлттық ояну кезеңін зерттеу – өткенге құрмет қана емес, болашақты дұрыс бағамдау мен сабақ алу жолы. Тарихи тәжірибе көрсеткендей, ұлттық рух пен мәдени бірегейлік – мемлекеттіліктің тірегі. Алаш қайраткерлерінің мұрасы тек тарихи естелік ретінде емес, ұлттық стратегияның бір бөлігі ретінде қарастырылуы керек [2,40-50б.].

XX ғасырдың басындағы Қазақстандағы ұлттық ояну және саяси көшбасшылық қазақ халқының тарихында ерекше маңызды орын алады. Бұл кезең – қазақ ұлтының отарлық езгіге қарсы тұрып, өзінің ұлттық санасын оятып, болашаққа деген үміт пен сенімін арттырған күрделі әрі шешуші тарихи кезең болды. Қазақ зиялылары өз халқының тілін, мәдениетін, дәстүрін сақтап қалуға тырысып қана қоймай, саяси тәуелсіздік идеяларын да насихаттап, халықтың саяси белсенділігін арттыруға күш салды. Алаш қозғалысының көшбасшылары - Әлихан Бөкейхан, Ахмет Байтұрсынұлы, Міржақып Дулатов және басқа да көрнекті қайраткерлер - қазақ ұлтының ұлттық мүддесін қорғауда маңызды рөл атқарды. Олар қазақ қоғамының саяси сауатын арттырып, ұлт ретінде бірігуге шақырды. Алаш партиясының құрылуы қазақ зиялыларының саяси күшке айналуының айқын дәлелі болды. Бұл партия ұлттық автономияны талап етіп, қазақ тілін, мәдениетін дамытуға баса назар аударды. Алаш Орда үкіметі қысқа мерзімде жұмыс істесе де, қазақ қоғамының саяси, әлеуметтік және мәдени жаңғыруына зор үлес қосты. Олардың іс-әрекеті жергілікті басқарудың алғашқы тәжірибесі ретінде тарихта қалды [3]. Ұлттық ояну кезеңіндегі қазақ зиялыларының еңбегі кейінгі Кеңес өкіметінің репрессиясына қарамастан жойылмады. Керісінше, олардың идеялары қазақ халқының тәуелсіздікке деген ұмтылысын күшейтті. XX ғасырдың аяғында Қазақстан тәуелсіздік алып, қазақ ұлтының ұлттық сана-сезімі мен рухани жаңғыруының тарихи нәтижесі ретінде көрініс тапты. Ұлттық ояну қазақ халқының тек саяси ғана емес, сонымен қатар рухани, мәдени жаңғыруының да бастауы болды. А. Байтұрсынұлының қазақ тілінің реформасына қосқан үлесі, қазақ мектептерінің ашылуы, ұлттық әдебиеттің дамуы - барлығы ұлттың өз ерекшелігін сақтап қалуына қызмет етті. Бұл кезең қазақ халқының мемлекеттілік идеясының қалыптасуына негіз салды. Қазақ зиялылары өз ұлтын отарлық езгіден азат етуге ұмтылып, жаңа саяси құрылымдар жасауды мақсат етті. Алаш қозғалысының тарихы бүгінгі күнге дейін өзектілігін жойған жоқ. Олардың идеялары Қазақстанның тәуелсіздікке қол жеткізуіндегі маңызды факторлардың бірі болып табылады. Сонымен қатар, бұл кезең қазақ қоғамының демократияға, халықтық басқаруға, білім мен мәдениетті дамытуға деген көзқарасының қалыптасуына ықпал етті. XX ғасырдың басындағы ұлттық ояну кезеңіндегі тәжірибе мен сабақтар қазіргі Қазақстанның саяси және әлеуметтік өмірінде көрініс табады.

Бүгінгі тәуелсіз Қазақстанның негізі сол кезеңдегі ұлттық ояну мен саяси көшбасшылықтың арқасында қаланды. Сол кезеңнің идеялары мен мұралары біздің ұлт ретінде бірлігімізді нығайтып, ұлттық құндылықтарды сақтап, мемлекеттігімізді дамытудың іргетасы болды. Сондықтан, XX ғасырдың басындағы ұлттық ояну кезеңін зерттеу, оның

тарихи сабақтарын түсіну - қазіргі ұрпақ үшін өте маңызды. Қорыта айтқанда, XX ғасырдың басындағы Қазақстандағы ұлттық ояну және саяси көшбасшылық қазақ ұлтының тәуелсіздікке ұмтылуының, ұлттық сана мен рухани жаңғыруының бастауы болды. Бұл кезең қазақ халқының мемлекеттік және қоғамдық құрылымдарының қалыптасуы, оның мәдени және саяси дамуы үшін маңызды кезең ретінде есте қалуы тиіс. Осы тарихи сабақтар бүгінгі ұрпаққа ұлт болашағын ойлауға, ұлттық бірлікті нығайтуға, тәуелсіздікті сақтау мен дамытудың маңыздылығын түсінуге жол ашады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қойгелдиев М. Алаш қозғалысы. Алматы: «Санат» https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_008130358/
2. Нұрпейіс К. «Алаш һәм Алашорда». - Алматы: «Ататек». - 1995. – 224 б.
3. Алаш партиясының құрылуы және ұлт зиялылары» мақаласы. Qazaqstan Tarіhуportалы. <https://e-history.kz/kz/kazakhstanika/show/9804>

XX Ғ. 30-50 ЖЫЛДАРДАҒЫ ҚУҒЫН-СҮРГІН

Нұрмақов С.З.

Қоянды орта мектебінің тарих пәні мұғалімі

Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алғанына биыл ширек ғасыр толып отыр. Ол уақытты тарихи өлшеммен қарағанда, әрине, қас пен көздің арасындай ғана мерзім. Дегенмен, осы уақыт аралығында еліміздің өткен тарихы мәселелерінде кеңес үкіметі заманында құпия болып жабық жатқан мәліметтер жарық көріп, оларға қызығушылық жыл сайын артып келе жатқаны анық аңғарылады. Солардың ішінде XX ғасырдың 30-50 жылдарында орын алған репрессияға ұшырап, құрбан болған аяулы тұлғаларымыз туралы еңбектер жарық көріп келеді. Қыршын жастарында өмірлері қиылған абзал жандар туралы талай жыл жабық жатқан деректер халқымызға, ұрпақтары мен туыстарына жетіп жатыр. Сонымен қатар, бұл тақырыптың әлі де толық зерттелмей, тың жатқан жағы жетерлік. Мәскеу, Петербор, Омбы, Орынбор т.б. Ресей қалаларының, тіпті өз еліміздегі мұражайларда әлі ашылмай, құпия болып жатқан деректі құжаттар көп. XX ғасырдың басында қазақ халқы саяси аренаға, азаттық пен тәуелсіздіктің күрес жолына, ағартушылыққа шақырған ірі қоғам қайраткерлерін шығарды. Ел арасынан өздерінің табиғи дарынымен, асқан білімділік деңгейімен, рухани парасатымен суырылып шыққан алаш азаматтары ұлт болашағы үшін жан аямай, тер төгіп, бостандық пен бақытты өмір жаршыларының тұңғыш қарлығштары бола білді. Солардың ішінде Сарыарқаның ұлы азаматы, биылғы жылы 130 жылдық мерейтойы тойлаңғалы отырған Нығмет Нұрмақовтың орны ерекше.

Тәуелсіздікке қол жеткізгеннен кейін қазақ жұртына беймәлім болып келген алаш азаматының қайта оралуы халықтың рухани дамуына ықпал етті. Бұл ғылыми ізденіс тарихшы ғалымдар еңбектерінен, алаш азаматтарының мұрағат қорларынан ізденген, жинаған материалдар негізінде жазылды. Себебі 1956 жылы ақтау шараларынан соң Н.Нұрмақовты мемлекет және қоғам қайраткері ретінде танытумен насихаттау жұмыстары атқарылды, оны өмірбаяны мен қызмет жолдары сипатталып, қазақ тілінде мақалалар, әр түрлі еңбектер жазылуда. Соның ішінде осы жұмысыма арқау болған Н.Нұрмақов жайлы деректер, ғылыми зерттеу жұмысымен, оны жинақтау әрі насихаттаумен ҚР Профилактикалық медицина Академиясының және Н.И.Пирогов атындағы ТМД хирургтер Ассоциациясының толық мүшесі, КСРО және ҚР денсаулық қызметінің үздігі, медицина ғылымдарының докторы, профессор ағам А.Ж.Нұрмақов еңбектері алынды.

Нығмет Нұрмақұлы 1895 жылы сәуірдің 25-ші жұлдызында, Семей губерниясы, Қарқаралы уезі, Қу болысында (қазір Қарағанды облысы, Қарқаралы ауданы Қаратау ауылы)